

Fig. 1. Oksbøl. Ydre, set fra øst.

El. M. 1857

OKSBØL KIRKE

ALSNØRRE HERRED

Kirken, der var viet *Vor Frue* (jfr. klokke nr. 1 p. 2604), skal i ældre tid have været *anneks* til Nordborg¹; efter reformationen havde den samme tilhørsforhold som denne kirke (jfr. p. 2171)². 1733 var kirkens *cathedraticum*afgift 1 rdl.³.

Om kirkens grundlæggelse går det almindelige *vandresagn* (her som navneforklaring), at man anbragte den dér, hvor een (eller to) okser lagde sig (eller brølede)⁴.

Kirken ligger på et plant terræn i den ret højtliggende landsby nordøstligt i sognet. Kirkegården er udvidet mod syd og øst, sidstnævnte sted bl.a. 1870⁵ og 1904⁶, samt 1956 mod nordøst. Den sidste udvidelse hegnes af hække, resten af jordfyldte kampestensdiger fra 1825—26; langs digernes inderside er der jævngamle lindetræer⁷. I vest findes der en køreport flankeret af fodgængeråbninger, alle med støbte jerngitterfløje mellem granitpiller kronet med jern-

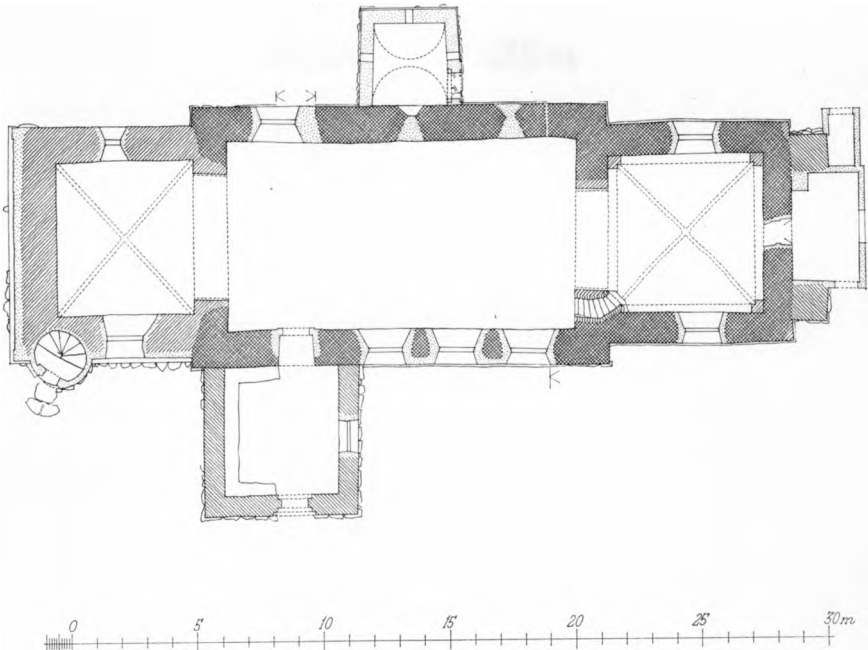

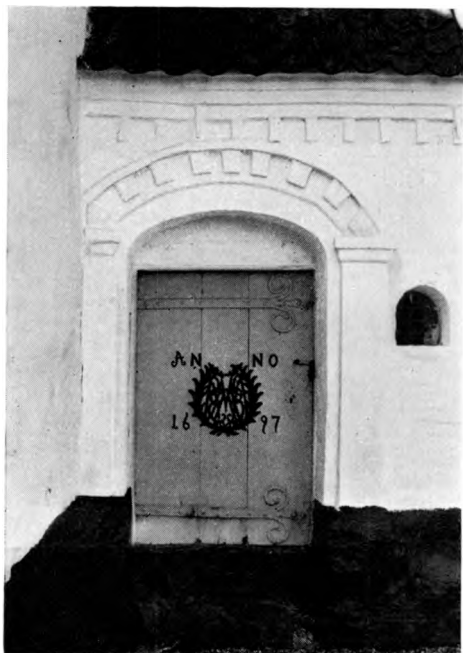
Fig. 2. Oksbøl. Plan. 1:300. Målt af John Petersen 1958.

kors og kugler, opsat 1871⁵. Vestligt i nordmuren og østligt i sydmuren er der tremmelåger af træ⁸.

†*Kirkeriste* er nævnt bl.a. 1673⁹ og 1817—18⁷.

Kirken består af romansk kor og skib (opført i to tempi), våbenhus i syd og tårn i vest fra gotisk tid (med trappehus og spir fra 1775), et gravkapel fra 1697 på skibets nordside og ved korets gavl et nyere sakristi. En tagrytter over koret blev nedtaget 1674 og tårnets spir 1734. Orienteringen har ringe afvigelse til syd.

Den *romanske* bygning, kor og skib, er som nævnt opført i to omgange, med koret og skibets østhjørner som den ældste del; dette fremgår dels af ændring i sokkelprofilen, dels af stød i tagværkets murremme 1,5—2 meter fra skibets østhjørner. Sammenfaldende med ændringen i sokkelprofilen er der i skibets nordmur et spring i sokkelhøjden, således at sokkeloverkanten ligger ca. 30 cm højere på murens vestre del end østover. Hele bygningen har profileret granitkvadersokkel med hulkant under den ældste del og stejl skråkant under den yngste (sml. p. 2202, fig. 7—9). Murene er opført af *rå kamp* med hjørner og andre detaljer af relativt svagt tildannede *granitkvadre*. Murhøjden målt over soklen i nordøst er ca. 4,5 m og ens for kor og skib; murtykkelsen er noget mindre i kor end i skib. — Korets østvindue er stærkt ødelagt af døren til sakristiet (p. 2592), men de bevarede dele af den ydre indfatning viser en langt mere omhyggelig kvaderbehandling og en anden form end den, der træffes i

E. M. 1959

Fig. 3. Oksbøl. Enwaldt's gravkapel. DØr.

skibets to bevarede nordvinduer. I disse brede, lave (ca. 105 × ca. 150 cm), stærkt smigede vinduer, hvis ca. 35 cm brede lysningskant kun sidder 40 cm fra ydre murflugt, er rå kamp anvendt sammen med svagt kvaderdannede sten. En tilsvarende simpel stenbehandling synes at være benyttet til dørene, af hvilke den nordre er delvis ødelagt af et vindue. Den høje, rundbuede syddør er i brug, men omdannet i lysning og indersmige; en forhugget og itubrudt, halvcirkulær granitsten (diameter 125—130 cm), der ligger som trin foran tårnets trappehus, har muligvis siddet som *tympanon* over syddøren, hvorfra den kan være fjernet ved våbenhusets forhøjelse (p. 2592). Skibets vestre taggavl, der står med lige taglinier, er bevaret under tårnets østmur, hvorimod korets østre er helt for-

nyet i små teglsten 1734¹⁰, og taggavlen over triumfmuren nedbrudt.

Indre. Den store triumfbue har lavtsiddende, skråkantede kragbånd og i nord muligvis tillige en profileret sokkelsten; til trods for at murværket under vederlagshøjde virker ret urørt, tyder åbningens store bredde snarest på, at vangerne er samtidige med det spidsbuede stik, som formentlig er jævn gammel med korhvelvingen (p. 2592). Både kor og skib har haft bjælkeloft, og bjælkerne må som de nuværende have ligget oven på murkronen.

Tilføjelser og ændringer. Rækkefølgen af de gotiske byggearbejder kan ikke fastslås med sikkerhed, men de tilhører formentlig alle tiden efter 1400. Ældst er muligvis det overordentlig stærkt ombyggede *tårn*. Det er indtil midten af andet stokværk opført af rå kamp med hjørner og andre enkeltheder af munkesten, og sidstnævnte materiale er enerådende i tårnets øvre del. De delvis overcementerede syldsten i syd og vest hidrører snarest fra en reparation. Tårnrummet, der åbner sig mod skibet med en stor, spidsbuet arkade forsynet med kragbånd af et udkraget skifte, har nyere vinduer i syd og nord; den indvendige vestkarm af sydvinduet stammer formentlig fra et oprindeligt, spidsbuet vindue. Den med murene samtidige krydshvelving har vederlag i disse og retkantede halvtstens ribber; ingen overribber. Adgangen til andet stokværk er ad en spindeltrappe, der dels ligger i sydmuren, dels i en halvrund udbygning fra denne; i sin nuværende form må trappen være omtrent samtidig med spiret,

Fig. 4. Oksbøl. Ydre, set fra nordvest.

El. M. 1956

thi den var 1776 så brøstfældig, at man ikke kunde komme op til klokkerne¹¹. Trappen, der siden ombygningen kun har haft murede trin i den nederste del, udmunder gennem en fladbuget og falset, noget ødelagt overdør vestligt i mellemstokværket, som har en fladbuget, falset lysåbning i hver af de frie mure. Klokestokværket har til hvert verdenshjørne to fladbuede, faldede glamhuller, hvoraf det vestre og søndre par er helt eller delvis ommuret. Nord- og østmuren har mellem og over glamhullerne to savskifter, og tårnet afsluttes nu af en profileret gesims (hulkehl under kvartrundt led og platte), der sikkert er samtidig med det nuværende spir.

Årstallet 1593 (jernankre) på tårnets vestmur må stamme fra den istandsættelse, der blev en følge af den med Peter murmester i Sønderborg 1589 afsluttede kontrakt, i hvilken tårnmuren omtales som revnet og meget »udfalden«¹². 1734 blev det spåntækte og stærkt forfaldne spir efter kongelig tilladelse nedrevet¹³, og 1738 oplyses det, at der i stedet for dette er »Igien et Got forsvarlig Klocke Torn af Muur og tømmer op Reist og forfærdiget Kircken I tiiden til Stoer fordehl«¹⁴. Dette »†klokketårns« udseende er ukendt, men i det nuværende tårns mellemstokværk er der en del genanvendt tømmer, som meget vel kan have siddet i en slags bindingsværksopbygning. — 1775 sluttedes kon-

trakt med entreprenør Seiffert om »det nye Taarns Bygning«¹⁵, og fra den tid stammer nok både tårnets firsidede pyramidetag og det seksidede *lanternespir*, hvis spånbeklædning⁷ er afløst af skifer 1874⁵.

Våbenhuset foran syddøren er af rå kamp og munkesten, anvendt på samme måde som i tårnet. Den asymmetrisk placerede dør, som sidder ud for skibets dør, er rundbuet, med spidsbuet spejl udvendig og fladbuet indvendig. Taggavlen er fornyet, vistnok i 1700'rne, da hele bygningen synes forhøjet med gule sten. Rummets vestre halvdel har murede bænke, og dens østre del var indtil 1926 udskilt som materialhus; fra dette år stammer det store vindue og gulvet af gotlandsfliser, der afløste et af gule mursten⁶.

Korets hvælv er sengotisk; det hviler på faldede hjørnepiller, helstens skjoldbuer og retkantede kvartstensribber, der mødes om en rund slutsten; ret kraftigt puklede kapper; ingen overribber. Samtidig med hvælvingen er vel triumfbuen (p. 2590) og en ommuring af den østre taggavl, som i højde med langmurenes sugfjæl udbyggedes med konsoller. Fra samme eller en lidt senere tid er formentlig tillige gavlens to kraftige støttepiller.

Gravkapellet midt på skibets nordside er opført 1697 (jernankre på nordmur og dørføj, sml. p. 2602) som begravningsplads for forpagter på Melsgård Peter Enwaldt og hustru (sml. p. 2606). Den lille, nette bygning med muret indfatning om døren (fig. 3), små rundbuede luftåbninger, tandsnitgesims og valmtag samt tøndehvælvet indre er opført af gule sten over en kampestensokkel. — Om sørgedekorationen, se p. 2607.

Det lille *sakristi* mellem de to gotiske støttepiller på korets østgavl er muligvis opført sidst i 1700'rne. Et sakristi på samme sted er omtalt 1801, 1824, da døren til koret skulde gøres ni tommer højere, således at en voksen mand kunde gå oprejst igennem⁷, og 1847, da loftet maledes¹⁶. 1900 f. blev der udgravet en varmekælder under bygningen⁶.

En blytækt *†tagrytter* over koret, nævnt første gang 1589¹², blev nedrevet 1674 på grund af »Ælde oc Regn Vand, sed maxime impulsu alicujus mali spiritus« (»men især af en ond ånds anslag«) og aldrig mere opbygget¹.

Tagværk. Over kor, skib og våbenhus er der bevaret rester af de oprindelige egetagværker. Korets spærfag med eet hanebånd og lodrette spærstivere er ændret ved hvælvslagningen og ved istandsættelsen 1734¹⁰, da der mellem spær og hanebånd opsattes dobbeltfornagtede, konsolagtige kopbånd. Skibets spærfag, der synes at være blevet forsynet med nye bjælker 1668⁹, har haft to hanebånd og temmelig lange, lodrette spærstivere. Hele tagværket er nyafbundet efter et syn 1741¹⁰; ved denne lejlighed forsvandt det store tagudhæng, og de lodrette spærstivere afløstes af lange, skrå, som er fremstillet af de oprindelige hanebånd. — Gravkapellets egetagværk er fra 1697 og lanternens fra

Fig. 5. Oksbøl. Indre, set mod vest.

L. L. 1959

1775; formen på spirets løgformede del er fremkaldt ved hjælp af krumvoksede egegrene.

Kirken står hvidkalket med tjæret sokkel og rødt tegltag; trappehus og lanternespir har dog henholdsvis bly- og skifertag. 1589 var der tag af »munke« og »nonner«¹². Kor og skib har smalle, vandrette eller skråstillede, malede sugfjæle. Bræddegulvene ligger vistnok oven på forfaldne murstengulve (omtalt 1827⁷). Vinduerne, som har smige sider og fladbuet, falset stik udvendig samt trækarme, stammer sikkert fra restaureringen 1853¹⁷, da skibets malede træloft på bjælkernes overside, afløstes af et gipsloft på undersiden med stuklister og -roset.

Et *solur* af kalksten, på våbenhusets gavl, bærer årstallet 1796 samt med reliefskriveskrift: »55 Gr. Pol-hoyde«.

En *vindfløj* med årstallet 1958 findes på tårnet. En ældre *†fløj* blev 1668 opsat samme sted⁹.

†*Kalkmalerier*. I korhvelvingens sydvesthjørne ses lidt af en kalkmalet dekoration, der svarer til den, som lindes på korhvelvet i Hagenbjærg kirke (p. 2571). —1877 fandtes der på væggen bag alteret et malet draperi¹⁸. Om sørgedekorationen i gravkapellet fra 1697, se p. 2607.

INVENTAR

Med de nygotiske stolestader (1900), den nygotiske kunststenfont (1889) og det spidsvinklede orgel (1937) er det den nyere tid, der behersker kirkeinventaret. Gotikken er repræsenteret af den gotiske fløjaltertavle, som 1957 genopstilledes efter en omtumlet tilværelse, rekonstrueret og forsynet med en alt for høj predella og med en ikke helt heldig gendigtning af de middelalderlige farver. Korbuekrucifikset er en kopi (på sengotisk kors) af den ungotiske original i museet på Sønderborg slot. Fra den tidlige barok er den Jørgen Ringnis tilskrevne prædikestol, fra senbarokken lysekronen og en for tiden typisk træ-døbefont med »lidelsesengel« (nu hensat i sakristiet), begge skænket af kirkens velgører, forpagter Enwaldt på Melsgård, hvis fornemste gave, en fin, ungotisk alterkalk gik til grunde 1913 ved præstegårdens brand. En morsom håndklædeholder fra 1825 har undgået de skiftende tiders hang til udrydning.

Alterbordet består af glatte fyrrebrædder, hvorpå der o. 1960 er malet en grøn tornekrone ophængt på et gyldent kors. Før den tid dækkedes bordet af et alterklæde.

†*Alter klæder*. Kort før sin død skænkede forpagter Enwaldt (jfr. kapellet p. 2592) en rød fløjls »alterdug«¹⁹. 1780 købtes fint, sort fløjls og »brede massiv Tresser« med videre tilbehør til en ny messehagel (p. 2598) og et nyt alterklæde³. 1783 fik guldsmed [Peter v.] Ham²⁰ (Bøje p. 404) 40 sk. for »Sølvornater« på alterklædet³. Af inventarierne 1813⁷ m.fl. samt af C. Knudsens beskrivelse o. 1850²¹ fremgår, at forsiden bar et sølvkrucifiks (nu alterkrucifiks) med INRI samt, med sølvstal, »A^o. 1780«. 1853 afløstes det sorte klæde af et rødt med ægte guldresser og -frynser samt årstallet 1853 i sølvforgylde tal²².

Altertavlen (fig. 7—8) er nu efter en omtumlet skæbne²³ og efter en tid at have været afløst af det nedenfor omtalte maleri, genopstillet på alteret i nyt skab (med for største delen nyskåret baldakin og to nyskårne apostle) på ny, for høj predella⁴⁰; samtidig har man ved en meget farvekraftig nystaffering søgt at give et indtryk af tavlens oprindelige farveholdning. På tavlens bagside er malet en skematisk fremstilling af den, med grå signatur for oprindelige, gul for nye dele (jfr. i øvrigt nedenfor).

Tavlen indgår i en stor gruppe værkstedsarbejder, fra første halvdel af 1400'erne, hvoraf ikke mindre end tre findes på Als (Hørup p. 2364, Tandslet p. 2431); den altertavle, Oksbøl imidlertid kommer nærmest, er den splittede i Bevtoft (Haderslev amt p. 894); det gælder ikke blot hovedgruppen, som viser, at de to tavler har haft samme opbygning, men også et par apostelfigurer (»Bartholomæus« og »Matthæus«, nu Matthias, jfr. ndf.). I modsætning til hovedparten af gruppens altertavler, der er mer eller mindre splittede, er vi i det heldige tilfælde, at vi nøje ved, hvorledes Oksbøl-tavlen har set ud, idet C. Knudsen²¹ i sin kirkebeskrivelse ikke blot giver en levende skildring af den »ældgamle og dertil yderst smagløse« tavle, men også har tegnet en løs skitse. Det fremgår heraf, at der er tale om en langstrakt, lav fløjaltertavle, der (som

E. M. 1961

Fig. 6. Oksbøl. Indre, set mod øst.

i rekonstruktionen) i midtskabet havde hovedgruppen, Kristus som verdensdommer flankeret af Maria og Johannes Døberen, med to apostle til hver side; i fløjene stod 4 + 4 apostle, i smalfelterne (nu i Flensborg bymuseum, nr. 4216)⁴⁰ under de tre skabe var der en yngre, malet indskrift (1. Cor. 11,28—29) og under midtskabet en lav predella med skråt afskårne (vel hulede?) »vinger«, der ikke strakte sig ud over midtskabets bredde. Predellaens forside viste et sekundært maleri af nadveren. På Knudsens tid synes apostlene endnu at have bevaret deres attributter. — De ti bevarede, 44—45 cm høje apostle havde alle (nu overmalede) navnebetegnelser på deres konsoller, malet med en kursivskrift fra 1700'rne²⁴ (jfr. fig. 7), til dels forkerte (således var Matthias med

øksen blevet til Jakob minor, mens Matthæus kaldtes Matthias)²⁵.

Aposteltyperne er stort set de samme, der går igen i de andre af gruppens tavler. Der er ikke lagt vægt på nogen større differentiering — Petrus og Simon er således dragtmæssigt spejlvendte efter samme forbillede (træsnit), og flere af apostlenes ansigter er næsten ens, ligesom hår- og skægformer er lidt varierede. Foldekastets lidt tunge fald kontrasterer mod Tandslets bløde og endnu mere mod Hørups knækkede folder, og Oksbølfigurerne savner i deres stive frontalitet ganske de tilløb til kropsvajning, som ses på de to andre alsiske tavler.

V. M. 1953

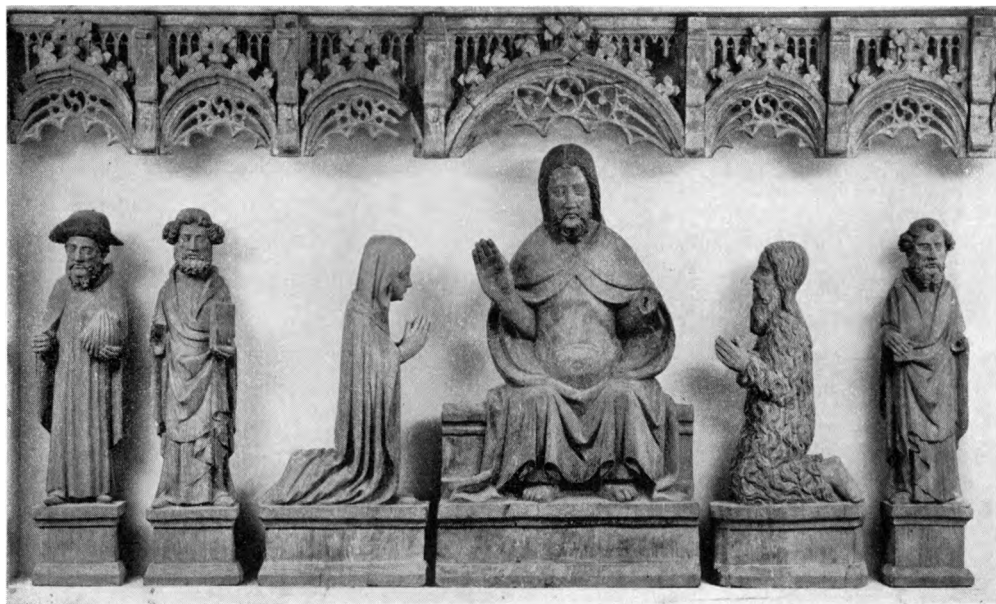
Fig. 7 a—e. Oksbøl. Altertavlefigurer for restaureringen. a. Matthias, b. Simon (nu Paulus), c. Judas Thaddæus, d. ubestemmelig, e. Matthæus (nu Simon) (p. 2594, jfr. note 25).

1629 skænkede Jens Barteisen i Oksbøl 10 mk. til altertavlens staffing, og det noteres, at pengene anvendtes til dette formål²⁶.

1847 ff.¹⁶ førtes forhandlinger med et københavnsk kunsthandlerfirma om køb af et maleri til erstatning for den gamle tavle, der fjernedes o. 1852. R. Haupt fandt den splittet over hele kirken og reddede resterne til Flensborg (by)museum, hvor de bevaredes som et kirken tilhørende depositum⁵. Herfra kom de efter Sønderjyllands genforening til museet på Sønderborg slot og genopstilledes endelig 1957 i kirken. — På tavlens bagside er — i forbindelse med den ovenfor nævnte skematiske tegning af altertavlen malet: Istandsæt 1955—57 af Gunnar Hansen, Sigurd Forchhammer, Carl Bjerring. Taget i Brug igen $\frac{6}{10}$ 1957, da Frode Beyer var Biskop etc. i alt 12 navne. Bag på fløjene nymalede skriftsteder.

Den tidligere *altertavle*, der fungerede fra 1852—53 (jfr. ovenfor) til 1957 er et maleri, bebudelsen, udført af Carl Balsgaard²⁷ efter et maleri i den kgl. malerisamling (dvs. på †Christiansborg)²⁸ af [Agostino] Masucci²⁹ (romersk maler, d. 1785). Nu ophængt på skibets nordvæg.

Altersølv. Altersølvet gik til grunde ved præstegårdens brand 1913 — to æsker med det gamle, værdifulde nadversølv, der kun til dels kunde genfremstilles af det fremdragne materiale⁶ —, og 1914 anskaffedes det nuværende sæt, af hvilket *alterkalken* er i barokform, af sølv, mens *disk* og *vinkande* er tysk fabriksvare af plet. *Oblatæsk*en er fra før branden, af sølv, 4,5 cm høj, 8,9 i tvn., trind, med hvælvet, karnisprofileret låg, hvorpå graveret skriveskrift:

N. E. 1951)

Fig. 8. Oksbøl. Altertavle, detalje, for restaureringen. Midtgruppen med Jakob major og Petrus til venstre, og Simon til højre (p. 2594).

»Det Brød som vi bryde, er Christi Legemes Samfund« og, under bunden: »Skjænket til Oxbølle Kirke i Aaret 1680 af Herr Christian Frost, Forvalter paa Melsgaard; omdannet i Aaret 1853.« Ifølge Knudsen²¹ havde den tidligere »Form af et gammeldags Kruus« og har formentlig tjent som vinkande. I inventariet 1813⁷ nævnes et sølvkrus (1821 kaldet en kande)¹⁷ på 1 pund og 3 lod.

†*Altersølv*. Unggotisk, o. 1325, skænket 1695 af Peter Enwaldt, forpagter på Melsgård (jfr. p. 2606). Ifølge Haupt svarede kalken til Wewelsfleth (Kreis Steinburg, afb. hos Haupt II ved p. 442). Foden var cirkulær med fire op-højede cirkelfelter, hvori evangelisttegnene og derimellem plads til et krucifiks »von verkrümmt frühgotischer Haltung« mellem to stjerner; i sviklerne var der dyr: hjort, påfugl og ulv. På de trinde skaftled så man romaniserende ranker, knoppen var »schräg gerillt«, bægeret fladt halvkugleformet. Knudsens beskrivelse²¹ meddeler, at den ud- og indvendig forgyldte kalk på foden bar indskriften: »Peter Enwaldt Undt Ewa Maria Enwaldtin haben diese Kirche [fej] for Kelch u.] Tisch zu Gottes Ehren der Kirchen Ochsbul verehrt Anno 1695 Den 15 Martio.« 1824 reparerede og forgyldte guldsmed N. Winther [i Nordborg, Bøje p. 303] kalken. 1828 anskaffedes to brunmalede, rumdelte skrin, det største forsynet med to hvide, slebne *flasker*, det mindre med en dito, til offentlig og privat kommunion¹⁷. 1844 købtes en sort porcelænskande med guldkors og 1847 en æske af poleret træ til den¹⁷.

Beretelsessæt fra ny tid. 1663 købtes en †*vinflaske* og 1669 en †*kalk* og

Fig. 9. Oksbøl. Messeshagel (p. 2598).

E. M. 1960

†disk af tin⁹. 1821 vejede †sygekalk 22 lod¹⁷.

Alterstager, sengotiske (o. 1550 eller senere?), omtrent som Egen (p. 2530); men mens de tre bløde skaftringe her er fordelt jævnt over skaffet, er den øvre og nedre på Oksbøl rykket helt tæt til lyse- og fodskål, der begge er ret flade. 43,5 cm høje. 1844 forsynedes de med †oliebeholdere i form af hvidlakerede bliklys¹⁷.

To *gravstager* i nygotiske former, tysk fabriksvare af blik, står på loftet.

Alterkrucifiks, 1700'rne, af sølv på ibenholtskors, sikkert stammende fra †alterklæde (jfr. p. 2594). Som alterkrucifiks tidligst nævnt i Knudsens beskrivelse²¹ og i inventariet 1856²².

Messeshagel (fig. 9), måske fra 1780³ (jfr. p. 2594), af sort fløj, med guldgalonerede kanter og kors; i sakristiet.

†*Messedragt*. Ifølge pastor Knudsen²¹ ejede kirken på hans tid en komplet messedragt af sort fløj med kors og kant af uægte guldtresser samt en hvid messeskjorte; den opbevaredes i præstegården men brugtes aldrig, da brugen af messedragt i mange år havde været afskaffet på Als.

Alterskranke 190 0³⁰, af fyr. Allerede 1780 havde kirken alterskranke med knæeskammel³, som skulde fornyes 1824. 1825 vilde man have den afrundet og betrukket med sort læder samt anbragt trin på hver side for den ofrende menighed⁷. O. 1850 klagede pastor Knudsen over²¹, at altergulvet var i samme højde som skamlen, der kun kunde rumme 15 personer, men ikke udvides på grund af de lukkede stolestader [stader med døre] i korets nord- og sydside.

Døbefonte. 1) (Jfr. fig. 6) 1889⁵, nygotisk, af kunstsandsten. I korbuens nordside. 2) (Fig. 10), barok, af træ, formodentlig samtidig med dåbsfadet og skænket af dettes giver, med flad, ottetunget fod på løvefødder, »korintisk« søjle, der omklamres af englebarn (sikkert efter et stik af en engel, som holder »Kristi søjle«), kumme dannet af små, krumme træstykker, som er lagt i tungede skifter, det ene kragende ud over det andet; tunget, hulkehlet mundingsprofil passende til et fladt låg. Gråblå-hvid marmorering med brunt på profiler; søjle og engel hvidgrå med uægte guld, alt fra 1853. O. 1850 i korbuens²¹, nu i sakristiet og ude af brug.

Dåbsfad 1692, af messing, glat, 51 cm i tvm. På randen graverede versaler: »Peter Enwaldt A S Eva Maria Enwaldtin anno 1692« (jfr. p. 2606). *Dåbskande* af forgyldt kobber, skænket 1933 som minde om den dette år afdøde præstesøn, Kjeld Blichfeldt⁶.

Håndklædeholder 1825⁷ (jfr. fig. 6), af fyr, med udskåret krone. Egetræsmalet med mørkebrune kanter.

Korbuekrucifikset består af et sengotisk kors med en Kristusfigur fra 1955—56, en kopi ved Martinus Sørensen, efter kirkens unngotiske *krucifiks (fig. 11—12), som nu er i museet på Sønderborg slot. Originalen, der er skåret i sidste fjerdedel af 1200årene, står både ved forlæg og udførelse Varnæs (Åbenrå amt p. 1900), Riseby (Kreis Eckernförde) og Nordhackstedt (Landkr. Flensburg) nær — af Fritz Fuglsang henført til Hürup-værkstedet³¹. Fi-

guren, der er 105 cm høj, mangler begge arme, og såvel venstre fods tær som en del af tornekronen og håret ved skuldrene er ødelagt af råd og orm. Der findes rester af tre stafferinger, en middelalderlig, på ret tyk kridtgrund (kun et brunligt lag, som kan være et poliment, fandtes på lændeklædet), herover en anden, på tyndere kridering, hudfarve med bloddråber, grøn tornekrone, brunt hår og skæg, hvidt lændeklæde med guldkanter, og endelig den nuværende staffering, der i høj grad var en »oppudsning« af staffering nr. 2.

Korset er fra sengotisk tid, et meget primitivt arbejde med stor glorieskive bag figurens hoved, firkantede felter for korsarmsenderne (det øvre firkantfelt hviler direkte på glorieskiven) med naive evangelistsymboler. Langs alle arme har der været korsblomster. Korsets stafferinger svarer til figurens. Den ældste, oprindelige staffering havde rester af blå smalte; i den mellemste var korset mørkegrønt med en ca. 8 mm gråhvid streg langs kanten. Skråfase og endefelternes forkanter var røde (snarest indiskrødt), glorieskiven med gule stråler, korsblomsterne uægte guld. I den nuværende staffering, som er konserveret, er korset bleggønt med smalle, gråhvide stråler på glorieskiven, desuden på skråfase og forkanter cinnober og lysblåt. Sort farve i endefelterne.

R. Haupt fandt krucifikset (den unngotiske figur på det sengotiske kors) på loftet og reddede begge dele sammen med altertavlens rester (jfr. p. 2596).

E. S. 1956

Fig. 10. Oksbøl. Døbefont nr. 2 (p. 2598).

Fig. 11. Oksbøl. Detalje af fig. 12.

L. L. 1949

*Krucifiks (fig. 13), sengotisk, fra 1500årenes første fjerdedel, lille, 57 cm højt, elegant og sikkert, som påvist af V. Thorlacius-Ussing³², udført i Claus Bergs Odense-værksted. Rester af kridtgrund og sekundære farver. Konserveret 1959 af Mogens Larsen. Det er uvist, om krucifikset har tilhørt en korsfæstelsesgruppe i en $\dagger$ sidealtertavle, eller om det er identisk med det krucifiks, der 1742 var anbragt »over Alteret«³³. Da det imidlertid fandtes i Enwaldts kapel³³, og det såvel af den af Enwaldt skænkede unggotiske alterkalk som af lysekronen fremgår, at den Melsgård forpagter har været en kunstforstandig opkøber, kan krucifikset også (gennem ham) være kommet fra en anden kirke. I museet på Sønderborg slot.

Prædikestol (fig. 15) i bruskarok, fra o. 1625—30, som Nordborg-stolen (p. 2188), med hvilken den er nær beslægtet, sikkert et ungdomsarbejde af Jørgen Ringnis, der o. 1630 slog sig ned på Lolland, hvor han udøvede en produktiv virksomhed (jfr. DK. Maribo p. 1594). Stolen, der har opgang gennem triumfmurens sydparti, består af en firesidet »polygon« samt et fag vinkelret på skibets sydvæg. I storfelternes arkader er de fra mesterens — og til dels fra Flensborg-snideren Hinrich Ringerincks — arbejder kendte relieffer, til hvilke der for-

mentlig har stået malede skriftstedshenvisninger i friseelterne: 1) Isaks ofring, 2) kobberslangen, 3) Kristus på korset mellem Maria og Johannes, 4) opstandelsen og 5) himmelfarten. De varierede hermer forestiller: 1) Kvinde med bog, 2) Håbet, 3) Kærligheden, 4) Retfærdigheden, 5) Styrken, 6) Klogskaben, 7) (fig. 14) Mådehold, 8) (fig. 14) mand uden attribut og 9) »Fandens oldemor«, en gammel kvinde med forvrænget ansigt, vinger og gyselige hængebryster. Stolen hviler på to i muren indstukne egeplanker. Murstenstrappe, barok dør med bukkehornsbeslag. Himlen er forsvundet bortset fra to portalagtige *topstykker i Flensborg bymuseum (nr.4218 a—b). O. 1850²¹ omtales den som »ligeledes« forsynet med billedhuggerarbejde; den hang da så lavt, »at man under Prædikenen er nærved at slaae Panden imod den.« Sandsynligvis er det da pastor C. Knudsen, der også fik fjernet den gamle altertavle, som har kasseret himmelen. 1847repareredes en Kristusfigur, og et løvehoved blev skåret af nyt; begge dele forgyldtes¹⁶. Stafferingen af stolen stammer fra 1850'erne²¹: hvidt, beige, gråt og dekomponeret forgyldning.

Stoleværket er fra 1900, leveret af snedkermester Andr. Petersen, Åbenrå³⁰. †*Stoleværk*. 1766 hedder det, at staderne skal indrettes ligesom i Svenstrup, med panel, og 1782 fik man tilladelse til at forsyne dem med ryglæn ligesom i Svenstrup³⁴. Endnu o. 1850 strakte stolene sig op på begge sider i koret²¹ (sml. alterskranke p. 2598), skønt man allerede 1824 havde bestemt, at de

L. L. 1949
Fig. 12. Oksbøl. *Korbuekrucifiks-figur, i museet på Sønderborg slot (p. 2599).

skulde »indskrænkes« her⁷. Stolene i skibet omtales af pastor C. Knudsen²¹ som lukkede, ikke meget gamle og ret takkelige. 1875 bekendtgjordes det⁵, at de pladser for kvindfolk, som ingen ejere havde, og navnlig første del af den nordre bæk i koret mellem præstekonens og kirkegangskonernes plads bliver til almindelig brug for alle, som ikke har plads i stolestader. Endnu 1910 (og sikkert længe efter) sad mænd og kvinder adskilt, børnene på [nord]pulpituret og ved orglet. Kirkegangskonerne — alle gik »kirkegang« [efter barnefødsel] undtagen ugifte — satte sig på bænken til højre for alteret⁶. Et stolestade-register fra 1630 er bevaret¹.

Dørløj (fig. 3) 1697 til Enwaldts kapel fra kirkegården, af tre egeplanker, samlet med fjer og not og bundet med to vandrette revler på indersiden og to gangjern på ydersiden. Oprindeligt låseblæk og rigellås. På den hvidmalede dørs udvendige side med jernbogstaver: »Anno 1697« omkring spejlmonogram P E mellem palmegrene (sml. p. 2592).

†*Pulpiturer*. Kirken har haft et »sandsynligvis o. 1700 opsat« vestpulpitur (der har afløst et ældre fra o. 1625)¹, som fortsatte langs hele skibets nordvæg og ragede ud foran korbuen⁶; oprindeligt hvilede det på svære egestolper, som 1853 erstattedes af jernsøjler¹⁷; fra dette stammer måske et brudstykke af en 184 cm lang gesimsplanke med to ornamentfyldinger i Flensborg bymuseum (nr. 4217). 1768 trængte kirken til et nyt pulpitur »eller loft« på grund af den befolkningsforøgelse, der fulgte med udstykningen af Melsgård³⁴. Pastor Knudsen²¹ karakteriserede pulpituret som plumpt og smagløst bygget til forskellige tider ud og ind. 1937 fik kirketjener Peter Christensen til opgave at nedtage »det gamle Pulpitur« mod at få rådighed over »alle Materialier, der forefindes«⁵. 1855 skulde der laves knager på alle pulpiturstolene, ca. 130, til at hænge hovedtøjet på²².

Orgel 1937, udført af Zachariassen, Åbenrå, for klingpungpengene, 6000 kr. samt det gamle orgel⁶. Det nye orgel, med otte stemmer, opstilledes på gulvet i tårnrummet. Det tidligere †*orgel* havde fire stemmer og oktavkobbel³⁵ og var ifølge en seddel⁶, der fandtes i dets bund, bygget 1853 af Marcussen og søn¹⁷, »Königlicher dänische Hoforgelbauer in Apenrade« for »250 schl. Cour, oder 200 species.«

Klingpung, vel den, der anskaffedes 1843¹⁷, men muligvis med ældre sølvklokke. Sort, fløjlsbetrukket skindpose kantet med sølvpossementer og tarveligt, sort skaft. 1870 besluttede man, at klingpungen indtil videre ikke skulde ombæres⁵, en bestemmelse, der senere er ophævet (jfr. orgel), og pungen er i brug den dag i dag.

Salmenummertavlerne er nye. På loftet ligger fem korte og fem lange tavler til skydenumre, med udsavet top- og hængestykke. De fire blev sammen med et poleret skrin til nummerpladerne leveret 1817 af snedker Andr. Rasmussen⁷.

Præsterækketavle, ny, af eg. På korets nordvæg.

Maleri, se tidligere altertavle p. 2596.

Lysekroner 1642, skænket 1697, barok, med kraftigt profileret midtstang og meget stor, midtdelt hængekugle, som ender i en lille drueklase; som topfigur tjener en flakt ørn. Otte lysearme, hver bærende en stor, gennembrudt prydblomst, otte volut-pyntearme på skaffets øvre skive. På hængekuglens øvre halvdel er graveret et alliancevåben for Vind — (Lillie)Skinkel, initialerne I W, H S og 1642, henvisende til kronens første ejere: Iver Vind (d. 1658 som lensmand på Dalum kloster) og hustru Helvig Nielsdatter Skinkel (d. 1677). På kuglens nedre halvdel graverede versaler: »Herren Peter Enwaldt vndt dessen Fravw Eva Maria Enwaldtin haben dieser (!) Krohn zv Gottes Ehre dieser Kirchen Oxbøl verehret im Jahr 1697 im May.« Levende lys. I skibet.

Kirkeskib, skoleskibet »Danmark«.

Ligbåre, o. 1800, stor, af fyr, stigeformet, med kølbueudsavede skråbånd til benene; sortmalet. På loftet.

Sejerværk, helt af jern, dog et enkelt tandhjul fornyet i messing; rektangulær jernramme, 76,5 × 33 cm, 61 cm høj, med opragende spidser hvorpå rødmaledede trækugler. Anbragt i lille fyrretræshus mod klokkestokværkets østvæg. På døren 1700tals lås. Slaghammer til klokke nr. 1. Skiven, der fornyedes 1825 i forbindelse med en reparation⁷ — og som 1880 ønskedes flyttet hen til tårnets sydside⁵ — er nu anbragt på tårnets nordside. Ude af brug.

Klokker. 1) 1566, støbt af Michel

E. M. 1959

Fig. 13. Oksbøl. *Korbuecrucifiks-figur, imuseet på Sønderborg slot (p. 2600).

E. S. 1956

Fig. 14. Oksbøl. Detaljer fra prædikestolen, herme nr. 6, 7 og 8 (p. 2601).

Tvm. 82 cm. Afleveret 1917 til krigsbrug, blev liggende i Altona og returneredes 1919.

†*Klokker*. 1—2) O. 1625 oplyses det, at klokkestøberens Hans Jepsen (jfr. Lysabild p. 2418) endnu manglede at få udbetalt 104 mk. ½ sk. for omstøbning af klokkerne³⁶.

3) I en notits med pastor Mart. Nissens hånd¹ ((1667) 1676—82) nævnes den 1674 nedtagne tagrytter, »udi hvilcket [spir] hengde 1 liden Klocke, S. Mariæ virgini consecreret («viet S. M.«), oc deraf kaldet Marie Klocke, meget brugt i Pavedømmet S. Mariæ til Ære.«

Klokkestol 1840, af eg, til to klokker, med dobbelte skræstivere til hver side, udført af C. Jensen, Nordborg⁷.

GRAVMINDER

Epitaf (fig. 17), henimod 1800, over Christopher Frid. Riisbrich, f. i Norburg 3. juni 1717, d. som sognepræst f. Oxbølle menighed 10. okt. 1787 i hans alders 70., embedes 40. år, samt to hustruer, »Helena Susanna von Eynen fra Heiligen Haven 1762 død d. 25. Sept. i hendes 46de Aar og Dorthea Margaretha Brandt fra Norburg død d. <16. Marti 1810> i hendes Alders <66.> Aar. Aab. 3,5.« Kalksten, ca. 213 × 152 cm, med lavt relief af sarkofag (set fra en-

Dibler. Reliefversaler om halsen mellem dobbeltlinier: »Im 1566 iar goet mi Michel Dibler, dat is war. De Segen des Heren maket rick ane («uden») moie.« På kroppen et 13,5 cm højt relief af Maria (kirkens værnehelgen); på hankene skæggemasker. Tvm. 100 cm. Ude af brug som slagklokke. Ny ophængning.

2) 1639, støbt af Peter Melchiorson, Husum. Reliefversaler om halsen mellem værkstedets vanlige, smukke bladborter: »Anno 1639 H. Petrus Nicolai Svnderborch, Petrus Melchioris tho Hvsem (!) me fecit.« På legemet et 17,5 cm højt relief af apostel-evangelisten Johannes med kalk, under reliefversaler: »S. Iohanes«.

Fig. 15. Oksbøl. Prædikestol (p. 2600).

E. S. 1956

den) på tværriflet baggrund, kronet af evighedslampe og med stor »kisteplade« ophængt i sløjfe. Gråmalet, men har tidligere været sort som endnu pladen, der har fordybet, gylden versalskrift. På oprindelig plads²¹ ved korets sydvæg.

El. M. 1960

Fig. 16. Oksbøl. Romansk gravsten (p. 2606).

Gravsten. 1) (Fig. 16) romansk, af granit, 130 × 50 cm, med stort, latinsk reliefkors, hvis tre korsarme ender i halvcirkulære skiver, mens nedre korsarm står på stor, rund »Golgathahøj«. 1907 blev stenen, der i pastor Holms tid (1869—88) var brækket ud af kirkemuren⁵, ifølge J. Raben våbenhusets vestmur — man troede, der var en begravelse med kostbarheder bagved—opstillet ved våbenhusets østmur. Herfra fjernedes den efter afslutningen af første verdenskrig og står nu — også som et vidnesbyrd om menighedsrådets økonomiske sans — som genforeningsminde³⁷ i et anlæg vest for kirken.

(†)2) O. 1730. Joh. Chr. Riisbrich, f. 1682, d. 1730, og hustru. Rød kalksten, brudstykke, nu anvendt som sålbænk i våbenhusets østvindue. Tysk indskrift

med skriveskrift og store skønskriftsbogstaver, kun præstens årstal skimtes; men stenen kan identificeres efter C. Knudsens optegnelser²¹, ifølge hvilke den

store sten lå tæt inden for kirkedøren.

(†)*Begravelse.* Ifølge pastor Mart. Nissens optegnelser¹ skulde alle hans forgængere efter reformationen (undtagen David Monrad, der forflyttedes til Ketting) ligge i kirken »i Begravelsen norden for Alteret«.

Peter Enwaldt og hustru Eva Marias gravkapel. Om bygningen, se p. 2592, dørløj p. 2602. Til det 1697 opførte kapel knyttede afdøde, der var forpagter på den umiddelbart nord for kirken liggende Melsgaard — en tid også på Gammelgård, jfr. Ketting p. 2467 — og som i øvrigt havde begavet kirken rigt (†alterklæde, meget kostbar talterkalk, dåbsfad og lysekroner), et legat på 300 rdl. Renten af de 200 skulde anvendes til at holde kapellet »i god Stand, og det overskydende hører til Kirken«³⁸. — I kapellet står to egekister med tresidet låg og messingbeslag på låg og kanter, 3 + 3 + 1 + 1 bærehanke. Rester af sort læderbetræk. Kisterne står på smedejernsbukke. Låget på Peter Enwaldts kiste prydes desuden af et korslagt messingbånd med bladmotiver og en præget figur af Kristus. I dette bånds korsskæring ligger en oval kisteplade med fordybede versaler: »Herr Peter Enwaldt, Ambt-Schreiber, gebohren zu Kliploff Anno 1627, gestorben auf Melsgard Ao 1697, alt 70 Iar«. 205 cm lang; nu ingen inderkiste.

Fruens kiste, 190 cm lang, har mistet næsten alt læderbetræk. På låget ligger en 22 cm høj Kristusfigur af tin, og i gennembrudt jernbeslag findes afdødes monogram på kistens sider; endnu o. 1850 læstes tillige hendes dødsår »1707«²¹. 1840 omtales de velbevarede, hvide silkeligklæder med sølv- og silkekniplinger³⁹.

På vestvæggen er der, med sort fraktur, malet skriftsteder, og det samme har været tilfældet på nordvæggen. 1847 fik en maler betaling for at ommale fem udviskede inskriptioner, sort på hvid grund, i ligkapellet¹⁶. Ifølge Knudsen²¹ var indskrifterne på nordvæggen —

»sandsynligvis Salmever« — da ulæselige og måtte overkalkes.

Mindesmærke 1922 over sognets faldne i verdenskrigen 1914—18, indfældet i våbenhusets vestvæg.

E. S. 1956

Fig. 17. Oksbøl. Epitaf over Chr. Frid. Riisbrich, d. 1787, og to hustruer (p. 2604).

KILDER OG HENVISNINGER

LA. Åbenrå. Oksbøl præstearkiv: H ca. 1590—1670. Optegnelser af præsterne Olaus Christiani, Mattz Mortensen, Peder Clausen og Martinus Nyssen (jfr. uddrag hos Raben pr. 75 ff.). — *Als nørre herreds provstearkiv:* 1714—1880. Sager vedr. Oksbøl sogn. — *Sønderborg provstearkiv (efter 1879):* (1818) 1879—1920. Sager ang. de enkelte sogne. Nybøl, Oksbøl, Sottrup. — *Biskoppen over Als og Ærø:* Aflev. fra Kiel Abt. 18, nr. 212. 1729—41. Oksbøl kirkeregnskabsbog. — Sager ang. de enkelte sogne. 1734—1864. Notmark, Oksbøl etc. — *Als nørre herreds kirkeinspektorat:* 1802, 1811—40. Kirkeregnskaber med bilag, Oksbøl sogn. — *Overdirektionens arkiv (Als):* 1796—1864. Kirkelige sager ang. Nordborg, Oksbøl og Svenstrup sogne. — *Sønderborg landrådsarkiv:* Akthæfte nr. 1454/20. — *RA. Rtk. Revid. rgsk. Kirkeregnskaber:* Nyborg provstis kirkeregnskaber 1662—74. — Se i øvrigt arkivalier for Sønderborg provsti i almindelighed p. 2051. — *Kgl. Bibl.:* Præsteindberetning til Thurah 1755. — *Ny kgl. Saml.* 2683, 4:o. Bd. XXVIII. Tilføjelser efter 111. Pastor Chr. Knudsen: Saml. til øen Als' historie og beskrivelse. — *Ved embedet:* Embedsbog ved Oxbølle Præstekald. — Protokoll über die Sitzungen des Kirchenvorstandes und des Kirchencollegiums zu Oxbüll [1870 ff.]. — *Gemeindechronik für das Kirchspiel Oxbüll* [1900 ff.]. — *Kirchenrechnungen Oxbüll*, begonnen im Frühjahr 1901. — Kirkeklokkecirculære 1918 (NM). — Museumsindberetninger af S. A. Claudi-Hansen 1910, Poul Nørlund 1922 (altertavlefigurer, krucifiks), N. J. Termansen 1947 og 1950 (forslag til og istandsættelse af korbuekrucifiks) og 1955 (altertavlens figurer) samt Mogens Larsen 1956 (Enwaldts kapel). — Undersøgelse og beskrivelse ved Elna Møller 1959 og Erik Skov 1956 (inventar), suppleret ved Erik Moltke og Vibeke Michelsen 1960.

Opmålinger 1945 ved Kaare Klints tegnestue (NM).

J. Raben, i *Fra Als og Sundeved I*, 1926, p. 63 ff. — Haupt II, 415 f. — E. Alshauge, i *Den nordslesvigske Kirke II*, 343 ff.

¹ Oksbøl præstearkiv: H ca. 1590—1760. Optegnelser af præsterne .. etc.; jfr. Danske Atlas VII, 439. ² Om Christian IV.s kendelse vedr. patronatsretten 1624, der tidligere fejlagtigt har været omtalt i forbindelse med Oksbøl kirke, men som må gælde Asbøl kirke, Åbenrå amt, se denne kirke p. 1906 og note 6, p. 1917. Af RA. Fynske reg. 1660—1670, fol. 144 nr. 64 fremgår, at kongen har udøvet kaldsretten. ³ Fyns stiftsøvrighed: 1708—95. Als kirkers rgsk. ⁴ Danske Sagn III, 1931, p. 115 og 116. ⁵ Protocoll über die Sitzungen des Kirchengvorstandes etc. ⁶ Gemeindechronik. ⁷ Als nørre hrd.s kirkeinspektorat: 1802, 1811—40. Kirkerqsk. med bilag. ⁸ Nævnt første gang i rgsk. 1738 f. (note 3). ⁹ RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkerqsk. etc. 1662—74. ¹⁰ Biskoppen over Als og Ærø: Aflev. fra Kiel Abt. 18, nr. 212. 1729—41 etc. ¹¹ Abildgaards dagbog p. 144. ¹² RA. Tyske kane. I. A. A. (—1670). 1573—1609. Akter vedr. forhandlinger m. enke-dronning Dorothea og Hans d. Y. om den gejstl. jurisdiktion på Als og Ærø. ¹³ Biskoppen over Als og Ærø: Sager ang. de enkelte sogne. 1734—1864. Notmark, Oksbøl etc.

¹⁴ Fyns bisparkiv: 1718—38. Synsforretninger over kirker m.m. på Alsø. ¹⁵ SJyAarb. 1942, p. 185. ¹⁶ Overdirektionens arkiv (Als): 1834—63. Bygningssager. Kirkeinventar. ¹⁷ Als nørre hrd.s kirkeinspektorat: 1820—85. Kirkerqsk. og -bilag. ¹⁸ Als nørre hrd.s provstearkiv: 1714—1880. Sager vedr. Oksbøl sogn. ¹⁹ SJyAarb. 1942, p. 173. ²⁰ Jfr. *Fra Als og Sundeved*, XXXI, 1952, p. 48. ²¹ Kgl. Bibl.: Pastor Chr. Knudsens saml.

²² Biskoppen over Als og Ærø: Aflev. fra Kiel Abt. 18, nr. 201—202. ²³ 1 8 5 2 blev den tilbudt Nationalmuseet, men J. J. A. Worsaae undersøgte den 1855 og meddeler: »Den 1ste August 1855 beskuet den ommeldte Altertavle, men fundet samme yderlig slet og uden al Værdi« (skrivelse i NM). ²⁴ Ses på fot. fra 1922 i NM. ²⁵ Følgende figurer tør ifølge bevarede attributter anses for sikkert identificerede (nævnet fra venstre i den tilfældige orden, hvori de nu er anbragt): nr. 2 (fig. 7a) Matthias (med økse), nr. 5 Jakob major (fig. 8 med ibskal i hånden, som i Risum, Kreis Südtondern), nr. 7 (fig. 7b, 8) Simon, der havde bevaret et stort håndtag til en sav, nu fejlagtigt rekonstrueret til et sværd (og altså gjort til Paulus), nr. 9 (fig. 7c) Judas Thaddæus (med kølle), nr. 12 (fig. 7e) den skægøse Matthæus (der havde bevaret et sværdhæfte, nu fejlagtigt rekonstrueret til en sav (Simons symbol); endelig tør man på grund af typen anse nr. 6 Petrus (fig. 8 højre hånd med nøglen tilsat) for sikker. De resterende fire gamle, ukarakteristiske figurer (jfr. fig. 7d, nu opstillet som nr. 11) kan ikke nøjere bestemmes; det er imidlertid sikkert, at Andreas er en af dem, og da Knudsen udtrykkelig bemærker, at Paulus var mellem apostlene, kan det fastslås, at de to figurer, som nu er forsvundet, har været Johannes (hvis type er rigtigt rekonstrueret) og Paulus (der sikkert i det væsentlige har lignet Petrus). ²⁶ Ærø kirkeinspektions arkiv: 1616—55. Regnskabsbog for Asserballe m.v.; jfr. SJyAarb. 1942, p. 189. ²⁷ Haupt, Trap og andre kilder opgiver fejlagtigt fru Jerichau som kopisten. ²⁸ Overdirektionens arkiv (Als): 1796—1864. Kirkelige sager ang. Nordborg, Oksbøl og Svenstrup sogne. ²⁹ Masuccis maleri, der er dateret 1748, eksisterer endnu og er af Statens Museum for Kunst deponeret i S. Pauls kirke i København. Kopien i Oksbøl har på grund af sin rundbuede form udeladt nogle englehoveder i skyerne foroven. ³⁰ Ved embedet: Kirchenrechnungen. ³¹ Nordelbingen XI, 1935, p. 112, hvor forfatteren tilskriver figuren den mand, der har skåret Riseby sidefigurer, jfr. XXV, 1957, p. 16. Poul Nørlund, i *Danmarks Billedhuggerkunst*, 1950, p. 71. ³² Kunstmuseets Aarsskrift XIII-XV, 1926—28, p. 112f. (ca. 1515—18), jfr. *Danmarks Billedhuggerkunst*, 1950, p. 116. ³³ *Den nordslesvigske Kirke* p. 344. ³⁴ Egen præstearkiv: Ca 4. Egen. Regnskabs- og optegnelsesbog (17 50) 18 86—98. ³⁵ Orglets disposition omtalt under året 1863 (Sønderborg amtsarkiv: Sager til Sønderborg-Nordborg amters

journal XVI (kirkesager).³⁶ Fyns bispearkiv: 1587—1691. Lysabild kirkeregnskabsbog.³⁷ »Ødelæggelsen«, skriver J. Raben p. 69, »af dette Minde fra Middelalderen skete i den saakaldte »herreløse« Tid, før Pastor Blichfeldt [1920] kom til Oksbøl«. ³⁸ Fundatsen dat. Melsgård 8. jan. 1701; de 100 rdl. tillagt præsten »Mand efter Mand, fordi de over Fundatzen skal være Executores«. Hans de Hofman: Samlinger af Publique og Private Stiftelser, Foundationer og Gavebreve ..., VI, 1760, p. 217. ³⁹ Archiv für Staats- und Kirchengeschichte der Herzogthümer Schleswig, Holstein, Lauenburg... red. von. A. L. I. Michelsen, Altona 1840, IV, 309. ⁴⁰ Her betegnet som predella.